

## DE MISSEN VAN HENDRIK ANDRIESEN

HERMAN STRATEGIER

**A**LS HET WAAR MOCHT ZIJN DAT HET TIJDPERK VAN DE meerstemmige latijnse kerkmuziek in Nederland definitief voorbij is (hetgeen m.i. nog lang niet zeker is), dan hebben in ieder geval degenen die actief kerkmusicus waren in de periode, voorafgaande aan de ingrijpende liturgische veranderingen, een ongekend rijke muzikale tijd meebeleefd. Zeker niet op de laatste plaats waren de missen van Andriessen daar debet aan.

Andriessen's eerste Miscompositie (in honorem Sanctissimi Cordis) voor twee gelijke stemmen en orgel uit 1919 betekende destijds een ware kerkmuzikale ommekeer. In de sobere tweestemmigheid, zo geheel anders dan de tot dan toe gekende min of meer „dierbare” tweestemmigheid, in de statische orgelbegeleiding waarin zich de in latere werken veelvuldig optredende accoordparallelismen al aankondigen, werd vrijwel volledig gebroken met de gangbare Caecilianer-stijl. De H. Hart Mis is doortrokken van een contemplatieve geest die eigen hoort te zijn aan alle kerkmuziek. De meditatieve atmosfeer en de versoering betekenen echter geen muzikale verarming. Integendeel! Ieder die deze mis gezongen of gespeeld heeft, zal beamen dat een zuivere muzikale bewogenheid in iedere noot doorklinkt, maar ontdaan, ik zou bijna zeggen verlost, van overbodigheden. Daarbij werden zeer verrassende harmonische verschuivingen toegepast die slechts gevonden konden worden door een componist, die niet alleen vanuit vakmanschap, maar méér nog, vanuit een oprechte muzikale aandrang schreef.

In de H. Hart Mis staan de kiemen die de latere missen van Andriessen kenmerken, a.h.w. in eerste bloei. Via de Missa in festo Assumptionis B.M.V. voor 3 ongelijke stemmen en orgel (1926), Missa simplex voor 3 gelijke stemmen a.c. (1929), Missa Sponsa Christi voor 3 gelijke stemmen en orgel (1932) en Missa diatonica voor 6 ongelijke stemmen a.c. (1935) wordt de volle wasdom bereikt in de dubbelkorige Missa Christus Rex uit 1940-1942.

De gegevens uit de H. Hart Mis zijn rijper en rijker geworden, de wel degelijk aanwezige contemplatieve atmosfeer is bewegener verklankt, het vakmanschap heeft zich verdiept tot meesterschap. De dubbelkorigheid, zeer zinvol uit de rijke, ruimtelijk zoveel mogelijkheden biedende Venetiaanse San Marco (Willaert), versoerd tot de wel aanwezige, maar geringere mogelijkheden van de Utrechtse kathedraal, verraadt de trefzekere meesterhand van een componist die met betrekkelijk bescheiden middelen een optimale werking weet te bereiken. Wellicht nog belangrijker is het te mogen constateren dat Andriessen de moed gehad heeft zich zelf te blijven, m.i. de hoogste lof die men een componist kan toezwaaien.

Want, afgezien van de verschillen in gebruikte technische middelen, bezetting, vakmatige beheersing etc., is in wezen de muzikale atmosfeer van de

Christus Rex Mis dezelfde als die van de 30 jaar oudere H. Hart Mis.

Hendrik Andriessen, die de kerkmuziek uit de praktijk zeer wel kende, heeft het samengaan van zo verschillende stijlen als gregoriaans én meerstemmige muziek (uit welke tijd dan ook) in één hoogmis - en dit was de gangbare praktijk - een muzikaal niet geheel verteerbare zaak gevonden. Zijn streven en ijveren voor meer stijleenheid bracht hem er toe verschillende van zijn missen „dóór te componeren”, d.w.z. dat hij de propriumteksten van de feesten waarvoor zijn missen bestemd waren ook becomponeerde. Vele zgn. wisselende gezangen uit die missen zijn ware meesterwerkjes.

Zeer terecht heeft Hendrik Andriessen zich a.h.w. afgezet tegen zowel de gezapigheid als het triomfalisme die, mirabile dictu, gezamenlijk het kerkelijk gebeuren en dus ook de kerkmuziek beheersten in de jaren 1920-1950. Naar aanleiding van zijn eerste H. Hart Mis werd bijv. wel gezegd dat het leek of Andriessen nog nooit een Hoogmis in een Nederlandse kerk had meegemaakt! In mijn jonge jaren als praktisch kerkmusicus heb ik van mijn toenmalige pastoor-werkgever het verwijt te horen gekregen, dat ik bij een bepaalde plechtigheid (waar alles zo „feestelijk” verliep) de sfeer in feite bedorven had door zo'n „saaie” mis als de Missa in festo Assumptionis B.M.V. van Andriessen uit te voeren!

Na de Christus Rex Mis (wat een feest was het om ieder jaar in de Utrechtse kathedraal op Christus-Koning-zondag op een of andere wijze aan de uitvoering van deze hartverwarmende compositie te mogen meewerken) ontstonden nog Missa Lauda Sion (6-st. met orgel, 1944) gecomponeerd in opdracht van het Genootschap De Stille Omgang bij gelegenheid van het zesde eeuweest van het Mirakel te Amsterdam en de Missa Solemnis (4-st. met orgel, 1946) gecomponeerd, naar ik meen, voor een jubileum van De Tijd. In beide composities wordt voortgeborduurd op de rijke verworvenheden van de Christus Rex Mis.<sup>1)</sup>

Opvallend in alle missen van Andriessen, onverschillig uit welke tijd zij stammen, is de sobere tekstbehandeling. Nodeloze tekstherhalingen komt men niet tegen. Kort en bondig vond hij de adequate muziek voor de tekst. Ook de contemplatieve geest uit de eerste periode, zij het rijker en verdiept, handhaaft zich.

Andriessen komt de niet geringe verdienste toe de katholieke kerkmuziek a.h.w. uit een kerkelijk ghetto gehaald te hebben. In de post-Caecilianer periode, zeker hier in Nederland, viel, wanneer het woord kerkmuziek gebruikt werd, het accent allereerst op k e r k. De muzikale kwaliteiten kwamen in ieder geval niet op de eerste plaats, misschien wel dank zij de de nogal eigenaardige nederlandse explicaties van de bepalingen uit het Motu Proprio. Voor kerkmuziek is dienstbaarheid aan de liturgie een levensvoorwaarde, maar er moet dan wel degelijk sprake zijn van m u z i e k. Merkwaardig genoeg heeft muziek waarvan de componist beseft, dat zij dienstbaar moet zijn, heel wat meer kans om „ m u z i e k ” te worden dan composities

---

<sup>1)</sup> In een volgende aflevering van dit tijdschrift zal nader worden ingegaan op allerlei technische details van Andriessen's missen. Zonder twijfel zal in die beschouwing ook betrokken worden de onuitgegeven Missa In facie tribulationis (uit de oorlogsjaren) berustend in de bibliotheek van het Utrechtse Kathedrale Koor St. Gregorius Magnus, en een Requiem, dat ik zeer recent (in manuscript) in de nalatenschap van Jan Mul aantrof.

die om wille van muzikale schittering of actualiteit of wat dan ook geschreven worden. Welnu: bij Andriessen's miscomposities, meditatief, dienstbaar, in de ware zin van het woord opluisterend, tot nadenken en gebed stemmend, was en is men muzikaal geheel betrokken.

Tenslotte moge nog verwezen worden naar de tekst die Hendrik Andriessen uitsprak op het congres „Kunst en Christendom” op 16 oktober 1949 te Den Bosch, o.d. titel „De Invloed van het Christendom op de Muziek”. Ik had die tekst bij het schrijven van deze regels niet bij de hand.<sup>2)</sup> Ik herinner mij echter, dat er n.a.v. deze rede nogal felle polemieken gevoerd zijn. Het heeft wellicht zin, nu, in het licht van de vele wijzigingen uit het recente verleden, het onderwerp „religieuze muziek” nog eens aan de orde te stellen.

<sup>2)</sup> Zie hierboven blz. 172.



## HARMONIA

Roeltjesweg 23  
Postbus 126  
Hilversum  
Tel. 02150-14318

De nederlandse uitgeverij van hedendaagse  
en klassieke muziek

### Nieuw bij Harmonia

Mendelssohn - Cantate „Ach Gott vom Himmel sieh' darein; Gem. koor, bar.-solo en orkest. Eerste werelduitgave onder redactie van Dr. Brian Pritchard. HU 2485

Puer Natus est - Pocketbook met 3-st. kerstliederen (SAB) uit verschillende landen. HU 2496

Zes en dertig canons - Jan van Beekum; geschikt voor koren met gelijke en met ongelijke stemmen. HU 2479

Jan Jansen - Solfège en eenvoudige muziekleer; dit boek werd gedurende 4 jaar getest aan de Rotterdamse muziekschool. HU 2463

Jan Klein Bog - Muziek voor advent; orgel. HU 2498

Jan Klein Bog - Muziek voor de kerst; orgel. HU 2499

**Heeft u onze nieuwe catalogi al ontvangen. Op aanvraag wordt gratis toegezonden:**

- **Catalogus I, instrumentale muziek**
- **Catalogus II, gemengd koor**
- **Catalogus III, mannen-, vrouwen-, jeugdkoor**

De klassieke Latijnse Missen (Mozart, Haydn, Schubert, Bruckner e.v.a.) heeft Harmonia steeds in voorraad. Zichtpartituren op aanvraag.